

УДК 371.123:005

**ПРОБЛЕМИ ПОНЯТІЙНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО ОЗНАЧЕННЯ
СІЛЬСЬКИХ ПОСЕЛЕНЬ: СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИЙ ПІДХІД*****І. М. Дністрянська****i.dnistrjanska@gmail.com**кафедра економічної та соціальної географії, Львівський національний
університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна*

Сучасна активізація суспільних наукових досліджень сільських поселень України зумовлена їх кризовим станом та проведенням реформи децентралізації. На початкових етапах вивчення існує проблема в окресленні змісту та з'ясуванні розбіжностей у трактуванні видів сільських поселень. Тому, спираючись на публікації вчених Інституту демографії та соціальних досліджень (Л. В. Головка, О. І. Дяконенко, Т. А. Заяць, Т. Г. Кравцової, Г. О. Краєвської, І. В. Терон), А. І. Доценка, В. І. Наулка, О. Г. Рогожина, а також на правові та архітектурно-будівельні підходи до пояснення цих понять, є потреба уточнення з суспільно-географічних позицій поняттєво-термінологічної системи сільських поселень.

У законодавчій документації, Державних будівельних нормах та Земельному кодексі України спостерігається ототожнення понять: “поселення”, “населений пункт” та “населене місце”. А. І. Доценка вважає, що загалом доцільніше вживати термін “поселення”. “Поселення – 1) дія із значенням поселити і поселитися; 2) місце осідлого життя людей, що виникло з розвитком землеробства” [Цит. за: 3, с. 8]. Значення термінів “населене місце” та “населений пункт”, які використовують у архітектурі, містобудуванні, землевпорядкуванні, не враховують сучасної можливості існування населених пунктів без населення. Погоджуючись з А. І. Доценком, вважаємо, що термін “поселення” є більш вдалим. Також важливо окреслити характеристики, які повинні мати усі поселення, щоб вважатися такими. Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України зазначив такі критерії поселень: людність, тобто наявність постійних або тимчасових мешканців; територіальність, певна конфігурація компонентів, їхня концентрація тощо; наявність житлових будівель, виробничих споруд, об'єктів сфери обслуговування, тобто необхідних умов для життя, праці та відпочинку людей [9]. Головним структурним елементом поселення є сама заселена територія, на якій розташовані житлові будинки та проживають люди, але з огляду на наявність поселень без населення можна додати, що це і територія, на якій є житлові будинки і яка б могла бути придатною для заселення.

Далі постає питання в уточненні відмінностей між сільськими та міськими поселеннями. Конституцією України (ст. 133) та Указом президії Верховної Ради Української РСР “Про порядок вирішення питань адміністративно-територіального устрою Української РСР” від 1981 року визначено, що до сільських поселень належать села та селища, які є елементами системи адміністративно-територіального устрою України [5; 7]. Пояснення сутності поняття села та селища у згаданій документації не знайдено. Такі означення

розробляються у проектах Закону України про засади адміністративно-територіального устрою України. Останній поданий з них від 22. 02. 2018 року зазначає, що типи населених пунктів відрізняються між собою містобудівними та соціально-економічними характеристиками і пропонує такі визначення: “Селище — населений пункт з переважно садибною забудовою, сталим складом населення, утворення та розвиток якого пов’язані з розташуванням на його території підприємств, залізничних вузлів, гідротехнічних та інших споруд і об’єктів, який має соціальну і комунальну інфраструктуру.”; “Село — населений пункт з садибною забудовою, сталим складом населення, яке переважно зайняте у сільському, лісовому чи рибному господарстві, народних промислах, первинній переробці сільськогосподарської, лісової чи рибної продукції, наявності у жителів індивідуального господарства, присадибної ділянки.” [6]. Запропоновані законодавчі трактування форм сільських поселень відносно вдалі: відсутні абсолютні кількісні критерії, які з огляду на динамічність об’єкта дослідження та на наявність винятків у правовому присвоєнні статусу поселенням, були б недоцільними; вказано особливості забудови сільських поселень (переважно садибна у селищах та садибна у селах); охарактеризовано основні види зайнятості поселень даного типу, однак також враховано наявність винятків.

Недоліком у визначенні селища є уточнення про наявність соціальної і комунальної інфраструктури, адже вона має бути присутня у всіх типах поселень за умов нормального розвитку територій. Суперечливим є твердження щодо сталого складу населення, адже саме населення — об’єкт динамічний. Також, окрім селища та села, до типів сільських поселень доцільно включити хутори. Хутір — вид сільського поселення, часто однодвірного, де садибні та польові роботи виконувалися одноосібно чи групою споріднених або пов’язаних спільними господарськими інтересами людей [1]. На думку О. Г. Рогожина, найбільш адекватною до вимог сталого розвитку сучасного високотехнологічного сільського господарства є садибно-хутірська, дисперсно-фермерська система сільського розселення, на яку накладена мережа обслуговуючих селищ (міст), порівняно невеликих за кількістю населення [8].

Дискусійними є питання щодо присвоєння окремим поселенням статусу міських чи сільських. Такий розподіл варто здійснювати на основі переважаючих ознак, які властиві цим формам розселення, з врахуванням історичних традицій та сучасних функцій об’єкта. Сільськими поселення вважаються, якщо: 1) переважно садибна або цілком садибна забудова, часто одноповерхова; 2) зайнята більшість населення у сільському господарстві, а коли у несільськогосподарських галузях, то кількість населення менша, ніж встановлена для селищ міського типу [4].

Кризий демографічний стан сільської місцевості дійшов до такого рівня, що зустрічаються поселення без жодного жителя, які не зняті з обліку. Законодавчі норми мають у своїх визначеннях враховувати і цей факт. Виключення знелюднених сіл з реєстру також не є виходом. Подібні рішення, навпаки, призведуть до подальшого занепаду територій, які ще можна відновити за певних економічних та соціальних умов.

Отже, підсумовуючи наявні підходи, зазначимо, що сільські поселення як об'єкт дослідження суспільної географії формують власну поняттєво-термінологічну систему, яку можна окреслити такою схемою (рис. 1).

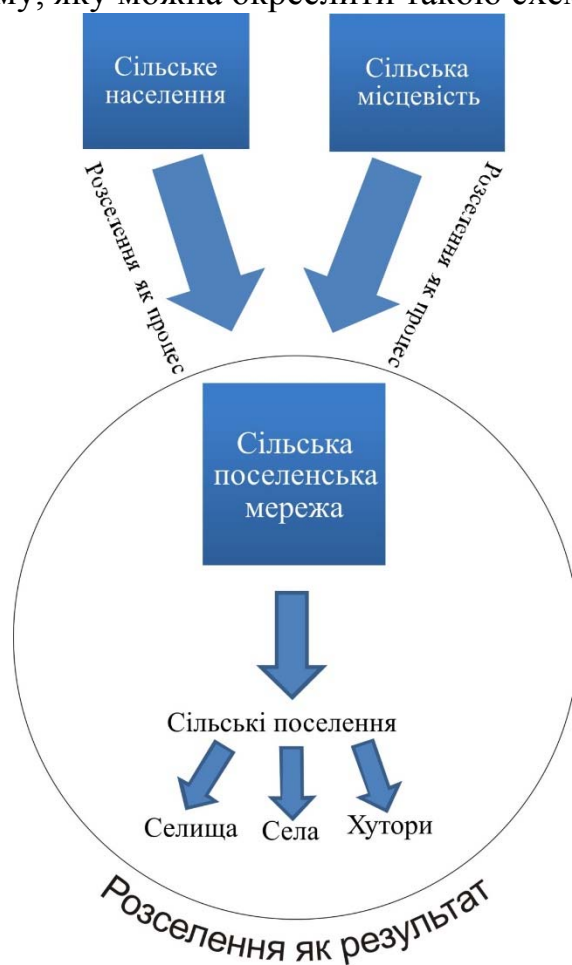

Рис. 1. Схема поняттєво-термінологічної системи "Сільські поселення"

При подальшому проведенні аналізу змісту поняття "сільські поселення" та відповідної поняттєво-термінологічної системи найбільшу увагу треба приділяти саме законодавчому поясненню та окресленню змісту терміну. Адже політичні рішення та статистичний облік здійснюються на основі адміністративно-територіального поділу. Тому точність законодавчого трактування понять має найвагоміше значення, а вона в свою чергу формується залежно від визначень у сучасних наукових колах.

Список використаних джерел: 1. Гуржій О. І., Шевченко В. М., Авраменко А. М. Хутір // Енциклопедія історії України: Т. 10: Т-Я.. Київ: В-во "Наукова думка", 2013. 688 с. URL: <http://www.history.org.ua/?termin=Khutir> (дата звернення: 14.03.2019).; 2. Державні будівельні норми України. Планування і забудова територій ДБН б. 2.2-12: 2018. Київ: "Мінрегіон", 2018.; 3. Доценко А. І. Регіональне розселення: проблеми та перспективи. Київ: "Наукова думка", 1994. 194 с.; 4. Доценко А. І. Сільське розселення в Україні: динаміка та структура. Київ: РВПС України НАН України, "Фенікс", 2010. 288 с.; 5. Конституція України: Закон від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 14.03.2019).; 6. Про засади адміністративно-територіального устрою України: проект Закону України від 22 лют. 2018 р. № 8051. URL:

http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63508 (дата звернення: 14.03.2019).; 7. Про порядок вирішення питань адміністративно-територіального устрою Української РСР: Указ президії Верховної Ради Української РСР від 12 березн. 1981 р. № 1654-Х. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1654-10> (дата звернення: 14.03.2019).; 8. Рогожин О. Г. Демографічні перспективи українського села: історичні передумови, регіональний аналіз і моделювання. Київ: Ін-т проблем національної безпеки, 2004. 296 с.; 9. Трансформація сільського розселення в Україні: кол. моногр. / за ред. Т. А. Заяць. Київ: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2017. 298 с.

УДК 911.3

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Т. В. Лимарь

t_lymar@ukr.net

відділ інноваційної діяльності та міжнародних зв'язків, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, м. Полтава, Україна

У сучасних умовах ключовим пріоритетом розвитку транспортної системи для забезпечення її ефективного функціонування є інтеграція у міждержавні транспортні потоки та врахування світових і європейських трендів трансформації транспортного сектору.

На сьогодні відповідно до програми «Горизонт 2020» одним із суспільних викликів залишається розумний, зелений та інтегрований транспорт [8]. «Горизонт 2020» («Horizon 2020») – ініціатива Європейського Союзу, спрямована на фінансування досліджень та інноваційних розробок. Вона заснована на трьох ключових пріоритетах – передовій науці, лідерстві у промисловості та суспільних викликах [1].

Розумний транспорт (smart transport) пов'язаний із розвитком високотехнологічної інфраструктури, обладнання та послуг. Зелений, екологічний (green transport) спрямований на створення для економіки і суспільства ресурсозберігаючої, екологічної, безпечної європейської транспортної системи та підвищення конкурентоспроможності транспортної галузі за рахунок виробництва екологічних та безпечних літаків, наземних транспортних засобів та суден. Це дозволить мінімізувати вплив на клімат і навколишнє середовище. Інтегрований транспорт (integrated transport) покликаний істотно поліпшити мобільність пасажирів і вантажів; зменшити завантаженість та збільшити безпеку транспортного сектору; розробити нові концепції вантажного транспорту та логістики, а також знизити аварійність, кількість смертельних випадків і жертв [8].

Даний тематичний пріоритет забезпечує фінансування соціально-економічних та поведінкових досліджень та перспективних заходів щодо розробки програми розвитку галузі. Метою є підтримка стратегії, яка сприяє впровадженню інновацій, вирішенню транспортних проблем і забезпечення соціальних потреб, пов'язаних з ними [3].

Крім того до Робочої програми «Горизонт 2020» на 2019 рік включено новий наскрізний виклик «Будівництво низьковуглецевого, кліматично стійкого